
วัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ในอิสลาม

ซาฟีอี อาดำ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ในอิสลาม ใช้วิธีการศึกษาเอกสารเชิงพรรณนาวิเคราะห์ จากการศึกษาพบว่าความรู้มีสถานภาพที่สำคัญยิ่งในอิสลาม เป็นปัจจัยชีวิตสำคัญที่จะนำไปสู่ความศรัทธาที่เที่ยงแท้และการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง เป็นกุญแจสำคัญในการทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขทั้งในพิภพและสัมปรายภพ และวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ในอิสลามนั้นประกอบด้วย 1) การให้ความสำคัญสูงสุดต่อการศึกษอัลกุรอานและจริยวัตรศาสนทูต (ศ็อล)² 2) การเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ และ 3) การให้ความสำคัญกับศาสตร์ต่างๆ

คำสำคัญ : วัฒนธรรม การแสวงหาความรู้ในอิสลาม

¹ Ph.D (West Asian Politics) อาจารย์สาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

² ย่อจาก “ค็อลลิลลฮุอะลยียะสลัม” คำอำนวยพรภาษาอาหรับ แปลว่า ขอพระองค์อัลลอฮ์ทรงอำนวยพรและสันติสุขแด่ท่าน

Culture of Knowledge Pursuit in Islam

*Sarfee Adam*¹

Abstract

This article aims to study the culture of knowledge pursuit in Islam. It is a documentary study using descriptive and analytical method. The study found that the status of knowledge is highly upheld in Islam. It is an important factor which leads to right faith and practice. It is also a crucial key which can make human beings change and live peacefully in this world and the hereafter. The study also found that the culture of knowledge pursuit in Islam includes; 1) giving the most importance to the study of the Holy Quran and Prophetic traditions, 2) Travelling in pursuit of knowledge, and 3) giving importance to sciences.

Keywords: culture, pursuit of knowledge in Islam

¹ *Ph.D (West Asian Politics), Lecturer, Middle East Studies Program, College of Islamic Studies, PSU, Pattani Campus.*

วัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ในอิสลาม Culture of Knowledge Pursuit in Islam

1. คำนำ

การแสวงหาความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงชีวิตมนุษย์ ทักษะเกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ในแต่ละศาสนาและกลุ่มแนวความคิดจะแตกต่างกันตามพื้นฐานของแนวคิดทางปรัชญาหรือความเชื่อของศาสนาที่ยึดมั่น อิสลามให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ มองว่าการศึกษาคือการแสวงหาความรู้ เป็นกุญแจสำคัญในการนำพามนุษย์สู่การศรัทธา และปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการของอัลกุรอานและจริยวัตรศาสนทูต (ศ็อล) และการเป็นบุคคลที่มีศักยภาพและสร้างสรรค์ ต่อครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และมนุษยชาติ การแสวงหาความรู้เป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน โดยเฉพาะความรู้ที่เป็นศาสตร์และศิลป์ในอัลกุรอาน เช่น ความรู้เกี่ยวกับหลักศรัทธา ศาสนกิจ คุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต คำว่า “ความรู้ หรือการเรียนรู้” และคำที่เกี่ยวข้องได้ถูกบัญญัติไว้ในอัลกุรอานมากกว่า 800 ครั้ง และท่านศาสนทูตมุหัมมัด (ศ็อล) เองได้กล่าวถึงความสำคัญของความรู้ไว้มากมาย และที่สำคัญยิ่งคือโองการอัลกุรอานที่ถูกประทานลงมาแก่ท่านศาสนทูต (ศ็อล) ครั้งแรกขณะที่ท่านนั่งใคร่ครวญอยู่ ณ ถ้ำหิรออันนั้น เกี่ยวข้องกับการอ่านและกระบวนการศึกษาโดยตรง ดังนี้

(اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (1) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (2) اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (3) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (4) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) العلق: 5-1

ความว่า : จงอ่านเถิด ในพระนามแห่งองค์อภิบาลของเจ้าผู้ทรงบันดาล ทรงสร้างมนุษย์มาจากก้อนเลือดก้อนหนึ่ง จงอ่านเถิด พระผู้อภิบาลของเจ้านั้น เป็นผู้ทรงเกียรติยิ่ง ทรงสอนมนุษย์ด้วยปากกา ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้ (อัลอะลัก: 1-5)

โองการแรกสุดเหล่านี้ประกาศว่า แท้จริงอิสลามให้ความสำคัญต่อการแสวงหาความรู้ และประสงค์ให้ประชาชาติอิสลามดำรงอยู่ด้วยความรู้ พระเจ้าได้บัญชาให้ศาสนทูตอ่านและแสวงหาความรู้เกี่ยวกับความร่ำลึกในการสร้างของพระองค์ และรู้จักพระองค์ ได้บัญชาให้มีการเขียน เพราะการบรรลุความก้าวหน้านั้น ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ

2. ความหมายวัฒนธรรม

วัฒนธรรมหมายถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมและความสามารถอื่นๆ ตลอดจนความเคยชินต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์เข้ามาอยู่รวมกันเป็นสังคม” (Talor, 1889: 7)

พระยาอนูมาน ราชชน” (2515: 73) ได้กล่าวว่าลักษณะของวัฒนธรรมมี 4 ประการ คือ หนึ่ง จะต้องมีการสะสม หมายถึง จะต้องมีความเดิมอยู่ก่อนแล้ว จะสะสมทุนนั้นให้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สอง วัฒนธรรมต้องมีการปรับปรุง หมายถึง ต้องรู้จักตัดแปลงและปรับปรุงส่วนที่บกพร่องอยู่ให้เหมาะสมและถูกต้อง สาม จะต้องมีการถ่ายทอด คือ ทำให้วัฒนธรรมนั้นๆ แพร่หลายในวงกว้าง และสี่ มีการอบรมสั่งสอนให้ผู้อื่น หรือชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

อานนท์ อาภาภิรม (2516: 43) ได้ให้ความเห็นว่าลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมคือ วัฒนธรรมเป็นแนวทางแห่งพฤติกรรมอันเกิดจากการเรียนรู้ คือ สามารถเรียนรู้กันได้ มิใช่เกิดขึ้นเองโดยปราศจากการเรียนรู้มาก่อน เพราะมนุษย์มีสมองอันทรงคุณภาพ จึงทำให้สามารถรู้จักคิด ถ่ายทอด และเรียนรู้ขบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่มีบุคคลมีการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม วัฒนธรรมจึงมีลักษณะเป็นมรดกแห่งสังคม

ในมุมมองอิสลาม วัฒนธรรม หมายถึง “วิธีการดำเนินชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรมตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่างๆ ที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่ายของคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์หรือจริยวัตรของท่านศาสนทูตมุหัมมัด (ศ็อล)” ที่มาของวัฒนธรรมอิสลามต่างจากวัฒนธรรมอื่นๆ คือมาจากแหล่งสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1) พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน (القرآن الكريم) ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์⁴ ได้ประทานให้แก่มนุษยชาติผ่านท่านศาสนทูตมุหัมมัด (ศ็อล) ดังนั้นมุสลิมทั่วโลกจึงยึดคัมภีร์นี้เป็นวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต

2) สุนนะฮ์ของท่านศาสดามุหัมมัด (ศ็อล) ซึ่งมี 3 รูปแบบ ได้แก่ คำพูด การกระทำ และการยอมรับคำพูดและการกระทำของผู้อื่น โดยทั้งหมดนี้รวมกันเรียกว่า สุนนะฮ์หรือจริยวัตรศาสนทูต (ศ็อล) ที่ทำหน้าที่เป็นภาคขยายความของคัมภีร์อัลกุรอาน

นอกจากนี้ อิสลามยอมรับสติปัญญาของมนุษย์ที่พระเจ้าได้ประทานให้เพื่อช่วยให้สามารถเลือกวิถีชีวิตที่ถูกต้องและสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมและอารยธรรมมุสลิมที่พัฒนาตามยุคสมัย หลักการ และที่มาของวัฒนธรรมอิสลาม ที่นำสู่การกำหนด กรอบวัฒนธรรมหรือแนวทางปฏิบัติของกลุ่มชนที่เรียกตนเองว่า “มุสลิม” ผู้ศรัทธาในศาสนาอิสลามนั้น มีที่มาจากหลักฐานที่ถูกระบุในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ดังนี้

“โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้ามาจากเพศชายและเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นหมู่เหล่า เผ่า และตระกูล เพื่อที่พวกเจ้าจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ อัลลอฮ์นั้น คือ ผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮ์นั้น

⁴ คำสรรเสริญสุดดีภาษาอาหรับ แปลว่า “ผู้ทรงมหาบริสุทธิ์และสูงส่ง” ใช้หลังพาดพิงถึงชื่อพระองค์อัลลอฮ์ทุกครั้ง

เป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน" (อัลหุญรอต :13) (ซาฟีอี อาดำ, 2559: 4-5)

3. ความหมายของความรู้

“ความรู้” ในภาษาอาหรับ เรียกว่า “อิลมุ” (علم) มาจากคำกริยา “อะลิมะ” ซึ่งมีความหมายว่า รู้ ความรู้นั้นเป็นค่านามธรรม ความรู้สามารถใช้อยู่ในสองประเด็น คือ กระบวนการให้ความรู้ และความรู้ในฐานะที่เป็นกรรม (Madmarn, 1991: 30)

ในอัลกุรอาน สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ระบุเกี่ยวกับการยกตำแหน่งของนบิอาดัม (อล.)⁵ ให้เป็นเคาะลีฟะฮ์ ซึ่งไม่ได้เลือกมลาอิกะฮ์และสิ่งถูกสร้างอื่นๆ ทั้งนี้เพราะนบิอาดัม (อล) และรวมหมายถึงลูกหลานของนบิอาดัม (อล) น้อมรับการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ พระองค์อัลลอฮ์ (สบ.)⁶ ได้สอนนบิอาดัม (อล) ถึงชื่อต่างๆ ดังระบุในอัลกุรอานว่า

(وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا) البقرة: 31

ความว่า: อัลลอฮ์ได้ทรงสอนอาดัมถึงชื่อต่างๆ ทั้งหมด (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 31)

โองการนี้ยืนยันว่าอัลลอฮ์ (สบ) ได้ประทานความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ แก่นบิอาดัม (อล) เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำหน้าที่เป็นเคาะลีฟะฮ์ ความรู้ดังกล่าวไม่ปรากฏในบรรดามลาอิกะฮ์ ด้วยเหตุดังกล่าวมลาอิกะฮ์

ได้ทำความเคารพ (สุญุด) ต่อนบิอาดัม (อล) และขอภัยโทษต่ออัลลอฮ์ (สบ.) ที่ได้คัดค้านการแต่งตั้งเคาะลีฟะฮ์ของพระองค์ด้วยคำกล่าวที่ระบุในอัลกุรอานว่า

(قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ) البقرة: 32

ความว่า: บรรดามลาอิกะฮ์ได้กล่าวไว้ว่า มหาบริสุทธิ์นั้นมีแด่พระองค์ ข้าพระองค์ไม่มีความรู้ นอกจากที่พระองค์ประทานให้ แท้จริงพระองค์เท่านั้นที่ทรงรอบรู้และทรงปรีชาญาณ (อัลบะเกาะเราะฮ์: 32)

คำว่า “อิลมุ” ในโองการนี้หมายถึงความรู้ที่เป็นกระบวนการหรือวิธีการที่ได้มาซึ่งความรู้ และอาจหมายถึงความคุ้นเคยของบุคคล สิ่งของ หรือข้อเท็จจริงที่ได้มาจากประสบการณ์ ความรู้เป็นระดับความเข้าใจของบุคคลทางด้านข้อมูลหรือทฤษฎี หรือการปฏิบัติของวิชาความรู้หรือภาษา เป็นต้น ความรู้ (Knowledge) มีความหมายเหมือนกับจิตสำนึก ความนึกคิด ความมีสติ ความตระหนักรู้ ความสำนึก ความคุ้นเคย และความรู้ที่นั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์หรือการสังเกตข้อเท็จจริง (Abdul Hag, 1990 : 25)

Nawas (1995:23) ได้อธิบายว่า อิลมุ มาจากคำภาษาอาหรับ คือ อะลิมะ ซึ่งมีความหมายว่า รู้ คำเดิมคือ อัลอิลมุ ที่มีความหมายว่าความรู้ อัลกุรอานได้กล่าวถึงคำว่าอิลมุไม่น้อยกว่า 105 ครั้ง หากรวมคำที่มีความหมายใกล้เคียงด้วยก็จะได้ถึง 800 ครั้ง

⁵ ย่อจาก “อะลัยฮิสสะลาม” คำอำนวยพรภาษาอาหรับ แปลว่า ขอพระองค์อัลลอฮ์ทรงอำนวยสันติสุขแด่ท่าน

⁶ ย่อจาก “สุบหานะฮะวะตะอะลา” คำสดุดีพระองค์อัลลอฮ์ แปลว่า ผู้ทรงมหาบริสุทธิ์และสูงส่ง

ในมุมมอง Abdul Hag (1990: 25) อิสลาม หมายถึงการรู้จักบางสิ่งอย่างละเอียด การรับรู้ความจริง การมีศรัทธา การตระหนัก การมีความรู้ที่ถูกต้องและชัดเจน

ความรู้ในความหมายที่ง่ายคือระบบการวิเคราะห์ วิธีการคิดที่เป็นระบบ และมีเหตุผล สามารถสรุปคำตอบที่ฉับไวและมีประสิทธิภาพ (Leman, 2002 : 59)

4. คุณลักษณะของความรู้ในอิสลาม

ความรู้ในอิสลามมีความแตกต่างจากความรู้ในทัศนะทั่วไป ความรู้ในอิสลามมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะดังนี้

4.1 ความเป็นพระเจ้า

ความเป็นพระเจ้า (Rabbaniyyah) ในแง่ของแหล่งที่มาของความรู้หมายถึงทุกความรู้ที่มนุษย์ได้รับมา มีพื้นฐานมาจากพระเจ้าผู้ทรงรอบรู้ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่ได้มาโดยตรง คือ การวิวรณ์ (วะหฺย) หรือที่ได้มาโดยทางอ้อม คือ ผ่านการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ และวิจัยเกี่ยวกับโลกนี้ซึ่งสอดคล้องกับวิวรณ์แรกที่ถูกประทานแก่ศาสนทูต (ศ็อล) ดังที่ อัลลอฮฺ (สบ.) ได้ตรัสว่า

(افْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (1) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (2) (علق: 2-1)

ความว่า: จงอ่านเถิด ด้วยพระนามแห่งองค์อภิบาลของเจ้าผู้ทรงสร้าง ทรงสร้างมนุษย์มาจากก้อนเลือดก้อนหนึ่ง

ความเป็นพระเจ้าในแง่ของการใช้หมายถึง ความรู้ที่มนุษย์ได้รับมาต้องนำมาใช้สอดคล้องกับหลักหลักการอิสลาม (ชะรีอะฮฺ)

โดยไม่มีสิ่งใดที่ทำให้สับสนคลุมเครือหรือหลงทาง

4.2 การเปิดกว้าง

อิสลามมิได้จำกัดแหล่งที่มาของความรู้จากอัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์เท่านั้น และได้จำกัดเป้าหมายการศึกษาเพื่อกิจกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว หากแต่รวมถึงกิจการทางโลกด้วย

ส่วนความหมายการเปิดกว้างในด้านความรู้ คือ ความรู้ที่ได้มาควรใช้ประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นในหมู่มุสลิมด้วยกันหรือไม่ใช่มุสลิม ความรู้ในอิสลามนั้นไม่มีคุณลักษณะของการผูกขาด ทุกคน ทุกศาสนิกสามารถศึกษาได้

4.3 การมีลักษณะครอบคลุมไร้พรมแดน

แนวคิดความรู้ครอบคลุมไร้พรมแดนในมุมมองอิสลามหมายถึงความรู้ทั้งหมดเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านศาสนบัญญัติหรือการจัดการอารยธรรมมนุษย์ จะไม่มีการแยกจากกัน เพราะความรู้ทั้งหมดที่มีประโยชน์ได้มีอยู่อย่างครอบคลุมในความรู้อิสลามแล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความรู้ในอิสลามเป็นความรู้ที่บูรณาการ (Ali, Alizan and Zin, Mat, 2004: 86)

4.4 การบูรณาการ

แนวคิดความรู้ในอิสลาม (Nawas, 1995 : 164) คือ บูรณาการ (Integrated Knowledge) ในขณะที่การศึกษาของตะวันตกนั้น ความรู้ถูกแยกออกจากกันระหว่างวิชาความรู้ทางศาสนาและทางโลก สำหรับชาวตะวันตกที่นิยมยึดมั่นต่อลัทธิฆราวาสนิยม

(Secularism) และศาสนาจะปฏิบัติใช้ในโบสถ์เท่านั้นและแยกออกจากวิชาการทั่วไป ตรงกันข้ามกับเป้าหมายอิสลามที่มุ่งการบูรณาการความรู้เพื่อเป็นระบอบการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ การบริหารจัดการ ปรัชญา ศิลปะ วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอื่นๆ

4.5 เอกภาพ

ความรู้ในอิสลามมีความเป็นเอกภาพระหว่างความรู้กับการศรัทธาและการปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะความรู้ทั้งหมดมาจากแหล่งเดียวกัน ความรู้ นำพามนุษย์ให้รู้จักการมีอยู่ของพระเจ้า หรือนำไปสู่การศรัทธาที่แท้จริง ดังนั้นจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างความรู้กับการศรัทธา

5. แหล่งความรู้ในอิสลาม

5.1 อัลกุรอาน

คัมภีร์อัลกุรอานนับเป็นแหล่งอ้างอิงหลักทางด้านความรู้แก่ประชาชาติอิสลาม อัลกุรอานได้ชี้แจงเกี่ยวกับสรรพสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ เนื้อหาของคัมภีร์ครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับพระเจ้า ประวัติศาสตร์ ภาพของอนาคต เช่น วันสิ้นโลก (กียามัต) ด้านกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และอื่นๆ ขณะที่ความรู้ของพระเจ้านั้นไร้ขอบเขต นี่คือลักษณะของความรู้ที่ควรทำความเข้าใจเพื่อบรรลุถึง

ศาสตร์และวิทยาการที่กระตุ้นความนอบน้อม ถ่อมตน อัลลอฮ์ (สบ) ได้ตรัสว่า

(قُلْ لَوْ كَانُ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفَذَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَذَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا)

الكهف: 109

ความว่า: จงกล่าวเถิด (มุหัมมัด) หากว่าทะเลเป็นน้ำหมึกสำหรับบันทึกพจนานุกรมของพระผู้เป็นเจ้าของฉัน แน่นอนทะเลจะเหือดแห้งก่อนที่จะคำกล่าวของพระเจ้าของฉันหมดสิ้นไป และแม้ว่าเราจะนำมาใช้นั้นมาเป็นน้ำหมึกก็ตาม (อัลกะฮ์ฟ: 109)

5.2 อัสสุนนะฮ์

อัสสุนนะฮ์ (al-Sunnah) หมายถึง วจาและแบบอย่างการปฏิบัติของท่านศาสนทูต (คืออลา) สุนนะฮ์ถือเป็นแหล่งอ้างอิงความรู้ที่สำคัญสำหรับประชาชาติอิสลาม ถัดจากอัลกุรอาน ท่านศาสนทูตมุหัมมัด (คืออลา) เป็นศาสนทูตคนสุดท้ายที่ถูกแต่งตั้งมาทำหน้าที่สั่งสอนมนุษยชาติเกี่ยวกับหลักการของพระผู้เป็นเจ้า ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับท่านศาสนทูต (คืออล) ไม่ว่าจะเป็นวาทะกรรม และพฤติกรรมทุกอย่างถือเป็นทางนำและแบบอย่างแก่มนุษย์ หลังจากที่ท่านศาสนทูต (คืออล) ได้กลับไปสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ (สบ) ท่านไม่ได้ทิ้งทรัพย์สมบัติไว้ นอกจากวิชาความรู้เท่านั้น ซึ่งได้ถูกบันทึกไว้ในประมวลวจา (หะดีษ) ดังที่ท่านศาสนทูต (คืออล) ได้กล่าวว่า

عن مالك بن انس؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((تَرَكَتُ فِيكُمْ أُمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُم بِهِمَا: كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ))

ความว่า : ฉันได้ทิ้งไว้แก่พวกท่านทั้งหลายสองประการ พวกท่านจะไม่หลงทางตลอดไปตราบใดที่พวกท่านทั้งหลายได้ยึดมั่นในทั้งสองประการนี้ นั่นคือคัมภีร์ของอัลลอฮ์และสุนนะฮ์ของศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ (มุสลิม: 3338)

5.3 สติปัญญาและประสาทสัมผัส

พระองค์อัลลอฮ์ (สบ) ได้ทรงสร้างมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และจิตวิญญาณเพื่อให้มนุษย์สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระองค์ (เคาะลีฟะฮ์) พระองค์ประทานปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ แก่มนุษย์ให้มีสติปัญญาและประสาทสัมผัส (คือ หู ตา จมูก ปาก และอวัยวะร่างกาย) เพื่อให้สามารถคิดวิเคราะห์ การศึกษาทดลอง และอื่นๆ เป็นต้น อิสลามส่งเสริมให้มนุษย์ใช้สติปัญญาบนพื้นฐานของสัจธรรมเพื่อใช้หลักการศาสนาโดยอาศัยวิธีการวินิจฉัย (อิญติฮาด) การลงมติเอกฉันท์ของปวงประชาญ์ (อิญมาอ์) และการเปรียบเทียบ (กียาส) (Leman, 2002: 64)

5.4 ปรากฏการณ์ธรรมชาติ

พระองค์อัลลอฮ์ (สบ) ได้ทรงสร้างโลกนี้ แก่มนุษย์เพื่อเป็นแหล่งทดสอบความภักดีและการทำหน้าที่ต่างๆ มนุษย์สามารถแสวงหาสัญลักษณ์ความยิ่งใหญ่ของพระผู้สร้างได้จากคัมภีร์เปิดซึ่งหมายถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติ สัญลักษณ์ต่างๆ (ayah/signs) ที่พระองค์ได้ทรงสร้างมาในโลกนี้ ซึ่งถือเป็นคัมภีร์อีกเล่มหนึ่งที่มีความยิ่งใหญ่ที่มนุษย์สามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ได้ ในบริบทนี้สติปัญญาของมนุษย์จะต้อง

แสดงบทบาทมากที่สุดเท่าที่จะทำได้พร้อมอาศัยทางนำจากคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ โลกนี้ในฐานะคลังสมบัติได้สร้างแรงบันดาลใจแก่มนุษย์ในการพัฒนาองค์ความรู้หลากหลายสาขาจากยุคสู่ยุค เช่น วิชาทางด้านชีววิทยา เคมี ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เกษตร และอื่นๆ (Hashim, 1996: 79)

5.5 การคลไจ การหยั่งรู้ และการฝัน

การคลไจ (อิลาฮัม) การหยั่งรู้ และการฝัน ถือเป็นแหล่งความรู้อย่างหนึ่งของมนุษย์ที่พระองค์อัลลอฮ์ (สบ) ประทานให้แก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ อิสลามคือความคิดและความรู้สึกที่อัลลอฮ์ (สบ) ประทานให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อให้กระทำหรือละทิ้งการกระทำหนึ่งๆ การหยั่งรู้คือพลังความรู้ที่ได้มาโดยไม่มีเหตุผลหรือได้มาโดยการเรียนการสอน ซึ่งถือเป็นความสามารถพิเศษที่พระองค์อัลลอฮ์ (สบ) ประทานให้แก่บุคคลหนึ่งเพื่อให้รู้ถึงสิ่งหนึ่งด้วยความรวดเร็วโดยกำเนิด ส่วนการฝันในยามหลับก็เป็นอีกปรากฏการณ์หนึ่งที่มนุษย์อาจจะได้รับความรู้โดยตรงจากพระเจ้า

6. ความสำคัญของความรู้

อิสลามให้ความสำคัญต่อความรู้ กับวัฒนธรรมความรู้เปรียบเสมือนสองเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ความรู้ถือเป็นเรื่องแรกในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ เริ่มต้นตั้งแต่การเลือกศาสนทูตอาดัม (อล) เหตุการณ์สำคัญของการให้เกียรติต่อศาสนทูตอาดัม (อล) ในการทำหน้าที่เป็นตัวแทนพระเจ้าคนแรกในโลกนั้นเป็นที่ประจักษ์ว่าต้องอาศัยองค์ความรู้

การเติมเต็มวัฒนธรรมความรู้ได้มีมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงยุคศาสนทูตท่านสุดท้าย คือศาสนทูตมุหัมมัด (ศ็อล) เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่อัลลอฮ์ (สบ) ได้ทรงประทานวิวรณ์ครั้งแรก ณ ถ้ำหิรออ์มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

อิสลามให้คุณค่าสูงส่งแก่ความรู้ ความรู้เป็นสูตรลับสำหรับความรุ่งโรจน์ของมวลมนุษย์ ไม่มีความขัดแย้งระหว่างความรู้กับอิสลาม อิสลามคือครรลองชีวิตที่ครอบคลุมทุกสรรพศาสตร์ ชื่นชมความรู้และผู้รู้ เชิญชวนให้แสวงหาความรู้โดยไม่คำนึงถึงอายุ สถานที่อาศัย และตำแหน่งหน้าที่ อิสลามยังเรียกร้องประชาชาติให้เผยแผ่ความรู้ เพื่อสร้างคุณูปการแก่มวลมนุษย์

7. ความประเสริฐของความรู้และผู้รู้

อิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมประชาชาติให้ศึกษาหาความรู้ ดังจะเห็นได้ว่าในอัลกุรอานและหะดีษนั้นได้กล่าวถึงความประเสริฐของความรู้และผู้รู้ไว้มากมาย คำว่า อิลมุ (ความรู้) ได้ถูกกล่าวไว้ในอัลกุรอานถึง 750 ครั้ง ซึ่งเป็นหนึ่งในสามคำที่ได้ถูกกล่าวถึงมากที่สุดหลังจากคำว่า “อัลลอฮ์” ซึ่งมีมากกว่า 2,800 ครั้ง และร็อบ (ب) ที่แปลว่าพระผู้อภิบาลประมาณ 950 ครั้ง ซึ่งสะท้อนภาพความประเสริฐและยิ่งใหญ่ของบทบาทความรู้ในชีวิตของมนุษย์

8. สถานะของผู้รู้ในอิสลาม

ผู้รู้ในอิสลามมีสถานะสูงส่ง อัลกุรอานกล่าวถึงระดับสูงส่งของสถานะผู้รู้ไว้ว่า

(يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) المجادلة: 11

ความว่า: อัลลอฮ์จะทรงเทิดเกียรติแก่บรรดาผู้ที่ศรัทธาในหมู่พวกเจ้า และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้นและอัลลอฮ์ทรงรอบรู้ยิ่งในสิ่งที่พวกท่านกระทำ (อัลมูญาตะละฮะ: 11)

นอกจากนี้อัลกุรอานได้เกี่ยวโยงผู้รู้กับความยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ (สบ.) ดังที่อัลลอฮ์ (สบ.) ได้ตรัสว่า

(إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ) الفاطر: 28

ความว่า: แท้จริงบรรดาผู้มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ (อัลฟาฏีร: 28)

ในขณะที่เดียวกันอัลลอฮ์ได้ทรงยืนยันว่าแท้จริงผู้ที่มีความรู้นั้นไม่เท่าเทียมกับผู้ที่ไม่มีความรู้ ดังที่อัลลอฮ์ (สบ) ได้ตรัสว่า

(قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ) الزمر: 9

ความว่า: จงกล่าวเถิด (มุหัมมัด) บรรดาผู้มีความรู้และบรรดาผู้ที่ไม่มีความรู้จะเท่าเทียมกันหรือ (อัลซุมัร: 9)

ท่านศาสนทูต (ศ็อล) ได้กล่าวถึงความรู้และความดีงามของผู้รู้ไว้มากมาย จะนำเสนอบางส่วนดังต่อไปนี้

1) มุสลิมมีหน้าที่แสวงหาความรู้

ท่านศาสนทูต (ศ็อลฯ) ได้กล่าวว่า
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « طَلَبُ الْعِلْمِ
 فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ »

ความว่า: การแสวงหาความรู้เป็น
 หน้าที่บังคับมุสลิมทุกคน (ทั้งชายและหญิง)
 (อิบนุมาญะฮฺ, ม.ป.ป.: 224)

2) ผู้รู้เปรียบเสมือนทายาทของ

ท่านศาสนทูต (ศ็อล)

ท่านศาสนทูต (ศ็อล) ได้กล่าวว่า
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ((إِنْ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ))
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

ความว่า: อุละมะฮ์ (ผู้รู้) คือทายาท
 ของบรรดาศาสนทูต (อัลบัยฮากียฺ, 1988: 862)

3) ผู้รู้สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ใน โลกหน้า

ท่านศาสนทูต (ศ็อล) ได้กล่าวว่า
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « يَنْتَفِعُ يَوْمَ
 الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةٌ: الْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الْعُلَمَاءُ، ثُمَّ الشُّهَدَاءُ »
 ความว่า: บุคคลผู้ที่มีโอกาสในการให้
 ความช่วยเหลือในวันโลกหน้า (กียามัต)

มีสามจำพวกคือ บรรดาศาสนทูต ผู้รู้
 และผู้พลีชีพในหนทางศาสนา (อิบนุ มาญะฮฺ:
 4313)

4) ผู้รู้คือบุคคลที่มีเกียรติเมื่อเทียบกับผู้อื่นๆ

ท่านศาสนทูต (ศ็อล) ได้กล่าวว่า
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
 «وَأِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ، كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ
 الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ» أبو داود: 3641

ความว่า: แท้จริง ความประเสริฐของ
 ผู้รู้เหนือกว่าผู้ปฏิบัติสัการะกิจนั้น
 เปรียบเสมือนความประเสริฐของเดือนเหนือดาว
 เคราะห์อื่นๆ (อบูดาวูด: 3641)

9. ความประเสริฐของความรู้

ปวงประชาญมุสลิมได้รวบรวมคุณค่า
 และความประเสริฐของความรู้และผู้รู้ไว้มากมาย
 เช่น Qaraadhawi (1997: 85) ได้แจกแจงความ
 ประเสริฐของความรู้ไว้หลายประเด็นดังนี้

1. ความรู้ทำให้หลักศรัทธาถูกต้อง

ในอิสลามองค์ความรู้มาก่อนความ
 ศรัทธาและจะช่วยให้ศรัทธาถูกต้อง จะสังเกตได้
 ว่า อัลกุรอานใช้คำที่หมายถึง “ความรู้” (اعلم)
 ก่อนคำปฏิญาณที่เป็นปฐมของความศรัทธา
 ดังอัลลอฮฺ (สบ) ได้ตรัสไว้ว่า

(فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) محمد: 19

ความว่า: จงรู้เถิดว่า แท้จริงไม่มีพระ
 เจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮฺเท่านั้น (มุหัมมัด: 19)

2. ความรู้เป็นรากฐานการปฏิบัติ

เช่นความยำเกรงต่อพระเจ้าที่เป็นผล
 มาจากความรู้ ดังระบุในอัลกุรอาน

(إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ) الفاطر: 28

หมายความว่า: แท้จริงผู้ยำเกรงอัลลอฮฺ คือ
 บรรดาอุละมาฮ์ (อัลฟาฎีร: 28)

3. ความรู้ประเสริฐกว่าสักการะกิจ

อัลลอฮฺ (สบ) ทรงสร้างมนุษย์มาเพื่อ
 สักการะต่อพระองค์ แต่การสักการะโดยขาด
 ความรู้เสมือนการสร้างอาคารโดยไม่มีรากฐาน

ดังนั้นองค์ความรู้จึงประเสริฐกว่าการสักการะ เนื่องจากประโยชน์ของการสักการะจะมีต่อผู้ปฏิบัติเท่านั้น ต่างจากประโยชน์ของความรู้ที่ส่งผลแก่มนุษย์และโลกวัตถุทั้งหมด

4. ความรู้ประเสริฐกว่าการพลีชีพเพื่อศาสนา

ในมุมมองหะสัน อัลบะเศาะรีรีย์ น้ำหนักของผู้รู้มีน้ำหนักกว่าเลือดของผู้พลีชีพในหนทางของอัลลอฮฺ (สบ) เนื่องจากความประเสริฐของการพลีชีพดังกล่าวนี้ไม่มีใครรับรู้ได้นอกจากผู้ที่มีความรู้ เรื่องการพลีชีพเพื่อศาสนาในด้านเงื่อนไข หลักการ วิธีการ บทบัญญัติหรืออื่นๆ จะรู้ได้ด้วยการศึกษาเท่านั้น (Sowlihah, 2551: 99)

5. ความรู้นำมาซึ่งความสงบสุขและความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮฺ (สบ)

ผู้แสวงหาความรู้ที่ซำฮ์ซิดเป็นแหล่งศึกษาจะได้รับความสงบสุขและความเมตตาจากอัลลอฮฺ (สบ) และพระองค์จะตรัสเทิดทูนและยกย่องพวกเขาตลอดเวลา (Sowlihah, 2551: 102)

6. ความรู้ให้ประโยชน์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ประโยชน์ของความรู้จะบังเกิดแก่ผู้แสวงทั้งในภพและสัมปรายภพ ดังคำขอพรในอัลกุรอานว่า

(رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ)

ความว่า: โอ้พระผู้อภิบาลของเรา โปรดประทานแก่เราในโลกนี้ซึ่งความดีงาม

(ความรู้และสักการะกิจ) และในโลกหน้าซึ่งความดีงาม (คือสรวงสวรรค์)

8. ความรู้คือแสงสว่างและศาสนาของอัลลอฮฺ (สบ)

อัลลอฮฺ (สบ) ได้ตรัสว่า
(نُورٌ عَلَى نُّورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ) النُّور:

35

ความว่า: แสงซ้อนบนแสง อัลลอฮฺทรงนำทางผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์สู่แสงสว่างของพระองค์ (อันนุร: 35)

9. การแสวงหาคือมรรคาสู่สวรรค์

ท่านศาสนทูต (ศ็อล) ได้กล่าวไว้ว่า
(وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ)

ความว่า: และผู้ใดที่เดินทางอยู่บนเส้นทางหนึ่งเพื่อแสวงหาวิชาความรู้ แนนอนอัลลอฮฺจะทรงทำให้เส้นทางสู่สรวงสวรรค์เป็นสิ่งที่สะดวกสำหรับเขา (มุสลิม, ม.ป.ป.: 3)

10. ความรู้เป็นมรดกของท่านศาสนทูต (ศ็อล)

ท่านศาสนทูต (ศ็อล) ได้กล่าวว่า
(قَالَ رَسُولُ اللَّهِ « إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ » صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

ความว่า: อุละมะฮ์ (ผู้รู้) คือทายาทของบรรดาศาสนทูต (อัลบัยฮากีย์, 1988: 862)

11. ความประเสริฐของการเดินทางแสวงหาความรู้

ท่านศาสนทูต (ศ็อล) ได้กล่าวว่า

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :
« مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى
يَرْجِعَ »

ความว่า: ผู้ใดออกเดินทางเพื่อ
แสวงหาความรู้ เขาจะอยู่ในหนทางของอัลลอฮ์
(สบ.) จนกว่าเขาจะเดินทางกลับ (อัดดีรมีซี, 1975: 2647)

12. เป้าหมายของความรู้

12.1. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดต่อพระเจ้า
ผู้เป็นเจ้า

12.2. เพื่อชี้ให้เห็นความยิ่งใหญ่ของพระเจ้า

12.3. เพื่อบรรลุถึงความดีงาม ความ
ปลอดภัย และความสุขของมนุษย์และโลกทั้ง
มวล

13. วัฒนธรรมการแสวงหาความรู้

13.1. การให้ความสำคัญสูงสุดต่อ
อัลกุรอานและจริยวัตรศาสนทูต (ศ็อล)
(สุนนะฮ์)

อิสลามถือว่าแหล่งองค์ความรู้ที่ดีที่สุด
คืออัลกุรอานและสุนนะฮ์ บรรพชนรุ่นแรกให้
ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก ท่านอุมัร บิน อัลค็อ
บฏอบ (รฎอ)⁷ ได้ทุ่มเทในการศึกษาอัลกุรอาน
และสังเกตริยวัตร (สุนนะฮ์) ท่านศาสนทูต
มุหัมมัด (ศ็อล) ถึงขั้นว่าหากมาเรียนด้วยตัวเอง
ไม่ได้ก็ต้องส่งตัวแทนให้มาเรียนแทน ท่านมี
ความมุ่งมั่นที่จะทำความเข้าใจต่อวิชาการที่

ท่านศาสนทูต (ศ็อล) ได้ถ่ายทอด หากยังมี
ประเด็นใดที่ยังไม่เข้าใจ ท่านไม่รีรอและไม่อายที่
จะสอบถามความกระจ่างกับคนอื่น ดังเคย
ปรากฏว่าท่านเคยขอให้ หุซัยฟะฮ์ อัลยะมานีย์
ช่วยอธิบายคำพูดของท่านศาสนทูต (ศ็อล)
เกี่ยวกับฟิต้นะฮ์ (ความขัดแย้ง) ที่เกิดขึ้นซ้ำแล้ว
ซ้ำเล่าราวกระแสดคลื่นทะเล (Al-Asbahani
and Ahmad, 1998: 51)

13.2 การเดินทางเพื่อแสวงหา ความรู้

การเดินทางเพื่อการศึกษาหาความรู้ ถือเป็น
เป็นกิจวัตรที่สำคัญประการหนึ่งของนักปราชญ์
ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และกระบวนการหนึ่ง
ที่จำเป็นสำหรับนักปราชญ์ที่จะต้องผ่าน ทั้งนี้
เนื่องจากการศึกษาในอิสลามนั้นจะต้องผ่าน
กระบวนการและวิธีการถ่ายทอดโดยตรงจากผู้
เท่านั้น ซึ่งเรียกตามภาษาวิชาการว่า อัตตะ
ลักกีย หมายถึง วิธีการถ่ายทอดวิชาเป็น
กระบวนการและวิธีการหลักในการเข้าใจตัวบท
ต่างๆ ในบทบัญญัติอิสลามจากผู้รู้โดยตรง ใน
ขณะเดียวกันอิสลามก็ได้บัญญัติการเรียนรู้
ด้วยตนเอง แต่การเรียนรู้ด้วยตนเองนั้นจะต้อง
เกิดขึ้นหลังจากที่ได้ผ่านกระบวนการดังกล่าว
เท่านั้น

ตัวอย่างเช่นอิมามอัชชาฟีอีย (รฎอ) ได้
เริ่มศึกษาและท่องจำอัลกุรอานตั้งแต่วัยเด็ก
ขณะที่ท่านอยู่ที่มักกะฮ์ อัลมุฏเราะมะฮ์ ท่าน
ท่องจำอัลกุรอานจบเล่มขณะมีอายุเพียง 7 ขวบ
ต่อมาได้เริ่มศึกษาภาษาวรรณกรรม และบทกวี
จนกระทั่งมีความเชี่ยวชาญในเรื่องเหล่านี้ อิสมา

⁷ ย่อจาก “เราะฎียัลลอฮุอันฮู” คำอำนวยพรภาษา
อาหรับ แปลว่า ขอพระองค์อัลลอฮ์ทรงพอพระทัยเขา
ด้วยเทอญ

อัล อิบญะหฺยา เล่าว่า เคยได้ยินอิมามอัซซาฟี อียีกเล่าว่า ฉันท่องจำอัลกุรอานขณะอายุได้ 7 ขวบ ท่องจำตำราอัลมูฎญาอะฮ์ (หลักกฎหมายอิสลาม) ขณะอายุได้ 10 ขวบ หลังจากนั้นจึงเดินทางติดต่อกันไปยังบะนีฮุซัยล์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชนเผ่านี้ ท่านได้เรียนรู้ภาษาอาหรับ วรรณกรรม การประพันธ์ และกวีจากพวกเขา หลังจากนั้นได้หันมาสนใจศึกษาวิชาการหะดีษ และกฎหมายอิสลามจากนักปราชญ์หลายท่าน และได้ท่องจำตำรากฎหมายอิสลาม “อัลมูฎญาอะฮ์”

อิมามอัซซาฟีอียีกเล่าว่า ฉันเป็นเด็กกำพร้าที่อยู่ใต้การดูแลของแม่ และคุณแม่เองก็ไม่มีอะไรสำหรับที่จะให้กับคุณครู แต่คุณครูได้อนุญาตให้ฉันเรียนได้ หลังจากที่ฉันได้ท่องจำอัลกุรอานหมดสิ้น ฉันก็ได้เข้านั่งในมัสยิดเพื่อที่จะร่ำเรียนกับผู้รู้ ฉันท่องหะดีษและปัญหาศาสนาต่างๆ ฉันจดบันทึกบนกระดุก เมื่อบันทึกได้มากแล้วฉันก็โยนมันใส่ในถังใหญ่ ท่านมีความขยันหมั่นเพียรจึงได้เรียนรู้ในสาขาวิชาที่หลากหลายขณะอายุยังน้อยและได้รับการยอมรับของสังคมในด้านวิชาการ

อรรเราะบือ เป็นสุลัยมาน เล่าว่า อิมามอัซซาฟีอียีกได้ให้คำชี้ขาดในปัญหาศาสนา ขณะอายุ 15 ปี (Ar-Razi, 1993: 37)

อับดุลลอฮ์ บินอัซซุบิร อัลหุหมัยดียฺเล่าว่า มุสลิม บินคอลิต อัซซันญียฺได้กล่าวกับอิมามอัซซาฟีอียีกว่า “เจ้าจงให้คำชี้ขาดเถิดโอ้อูบอับดุลลอฮ์ แท้จริงถึงเวลาแล้วสำหรับเจ้าที่จะต้องให้คำชี้ขาดในปัญหาศาสนา” ในขณะที่

นั้นอิมามอัซซาฟีอียีกยังไม่ครบ 20 ปี (Ar-Razi, 1993: 37)

ในทำนองเดียวกัน ชีวิตทางวิชาการของชัยคุ ดาวุด อัลพะฎอนียฺก็ได้พัฒนาขึ้นบนเส้นทางยาวไกล การศึกษาศาสนาของชัยคุ ดาวุดในระยะเริ่มแรกไม่ต่างไปจากนักปราชญ์ปัตตานี ในอดีตท่านอื่นๆ แรกเริ่มท่านได้ศึกษาภายในครอบครัวจากคุณปู่ของท่าน คือ ชัยคุ วัน อิดริส อัลพะฎอนียฺ และบิดาของท่าน ชัยคุ วัน อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนียฺ ทั้งสองท่านเป็นปราชญ์ปัตตานี ในยุคนั้นอาจารย์ของชัยคุ ดาวุดส่วนมากจะมาจากต่างประเทศ คือ ตะวันออกกลาง ระบบการศึกษาอิสลามของปัตตานีดั้งเดิมได้ปลูกฝังหลักการศาสนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอให้แก่เด็กๆ ตั้งแต่อายุน้อย เด็กๆ จะต้องท่องจำวิชาเตฮีดตั้งแต่อายุห้าถึงหกขวบ หลังจากนั้นเด็กๆ จะต้องเรียนวิชาไวยากรณ์ ภาษาอาหรับและวิชาอักขระวิธีด้วยวิธีการท่องจำ ในสมัยนั้นชัยคุ ดาวุดมีโอกาสดูเรียนในระบบการศึกษาอิสลามแบบดั้งเดิมจากผู้รู้ชาวมลายูและชาวอาหรับ ผู้รู้เหล่านั้นส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องและมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน และแหล่งความรู้เดียวกัน (พิริยศ ราอิมมูลา, 2545: 18)

หลังจากได้รับการศึกษาจากคุณปู่และคุณพ่อ ท่านได้เดินทางออกจากปัตตานี ไปยังอาเจะห์ ประเทศอินโดนีเซีย และนครมักกะฮ์ ซึ่งท่านได้ใช้เวลาศึกษาศาสนา ที่อาเจะฮ์เป็นเวลา 2 ปี และที่นครมักกะฮ์เป็นเวลา 30 ปี หลังจากนั้นท่านก็ไปศึกษาที่นครมะดีนะฮ์เป็น

เวลา 5 ปี จนกลายเป็นนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียง และได้รับแต่งตั้งจากผู้ปกครองอาณาจักรออตโตมานให้เป็นอัลฮารีฟ อัลร็อบบานีย์ (ตำแหน่งนักปราชญ์สูงสุด) ในนครมักกะฮ์ ซึ่งตำแหน่งนี้มีน้อยมากสำหรับนักปราชญ์จากมลายูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ถูกเรียก อัลฮารีฟ อัลร็อบบานีย์ (Ismail chek Daud, 1988: 4; Ahmad Fathy, 2002 : 26)

13.3 การให้ความสำคัญกับศาสตร์ต่างๆ

ประเด็นนี้เห็นได้ชัดเจนจากอัตชีวประวัติท่านอิบนุก็อยยิม อัลญาซียะฮ์ที่เริ่มแสวงหาความรู้ตั้งแต่วัยเยาว์ แสวงหาความรู้อย่างอิสระ ไม่เจาะจงเรียนรู้จากผู้รู้ท่านเดียว ท่านได้เรียนรู้กับบรรดานักปราชญ์หลายท่านจนเชี่ยวชาญศาสตร์ต่างๆ เช่น หะดีษ อุลูลุดดีน (เทววิทยา) จริยศาสตร์ กฎหมายอิสลาม มรดกและอื่นๆ ท่านปรารถนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ศึกษาตำราจำนวนมาก และมีความทรงจำยอดเยี่ยม (Al-Jawziyyah and Ibn Abibakr, n.d.: 15)

สรุป

ความรู้มีสถานภาพที่สำคัญยิ่งในอิสลาม ความรู้ถือเป็นปัจจัยชีวิตสำคัญที่จะ

นำไปสู่ความศรัทธาที่แท้จริงและการปฏิบัติการงานที่ประเสริฐทั้งหลาย ความรู้ถือเป็นกุญแจสำคัญในการที่จะทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า โดยเฉพาะในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่เต็มไปด้วยข้อมูล สารสนเทศ และความท้าทายนานาประการทางด้านวิทยาการสมัยใหม่ และคุณธรรมจริยธรรมของมนุษยชาติ ความรู้ถือเป็นดาบสองคม หากมนุษย์เข้าใจถึงคุณค่า ความประเสริฐ และเป้าหมายของความรู้ที่แท้จริงแล้ว มนุษย์จะสามารถศึกษาหาความรู้และพัฒนาองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อการใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อมนุษยชาติอย่างแท้จริง ฉะนั้นในการแสวงหาความรู้เพื่อบรรลุผลสูงสุดในเบื้องต้นจึงควรทำความเข้าใจวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ในมุมมองอิสลาม จากการศึกษาพบว่าวัฒนธรรมการแสวงหาความรู้ในอิสลามนั้นประกอบด้วยการให้ความสำคัญสูงสุดต่อการศึกษาอัลกุรอานและจริยวัตรศาสนทูต (ศ็อลฯ) การเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ และการให้ความสำคัญกับศาสตร์ต่างๆ

แหล่งอ้างอิง

- ชาฟีอี อาดำ. 2559. ประวัติศาสตร์และอารยธรรมตะวันออกกลาง. ปัตตานี: โรงพิมพ์มิตรภาพ.
- ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ. (2551). มโนทัศน์การศึกษาในอิสลาม. หาดใหญ่ สงขลา : โรงพิมพ์خانเมือง.
- อานนท์ อาภาภิรม. (2516). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : แพรววิทยาอินเตอร์เนชั่นแนล. อนุমানราชชน, พระยา. (2515). วัฒนธรรมเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : การศาสนา.
- Abdul Haq, Mahar. (1990). Educational Philosophy of the Holy Qur'an. Pakistan: Institute of Islamic Culture.
- Al-Jawziyyah, Ibn Qaiyim and Ibn Abibakr, Muhammad. (n.d.). Ai-Wabil as-Saiyib wa Rafia' al-Kalim at-Taiyib. Maktab al-Islamiyyah.
- Ali, Alizan and Zin, Mat. (2004). Ilmu dan Pembangunan Masy rakat Menurut Islam, Tamadun Islam dan Tamadun Asia, kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malasia.
- Al-Asbahani, Abu Naim and Ibn‘Abdullah, Ahmad. (1998). Ma‘rifat as-Sahabah. Riyadh: Dar al Watan.
- Ar-Razi, Fakhruddin. (1993). Manaqib ash-Shafi‘iy. Ahmad Hajazi as-Sagga.Ed. (n.d.) Bairut: Dar al-Jil.
- Hashim, Rosnani. (2001). “Kurikulum Pendidikan dari Perspektif Islam dalam Konteks Pendidikan di Malasia” in Journal Pendidikan Islam: University of Malaysia. Leman.
- Wan Kamariah. (2002). Sejarah dan Tamadun Islam. Selangor, Darul Ehsan: UITM.
- Madmarn, Hasan. (1989). “The Poondok and Change in South Thailand, Aspects of Development Islamic Education in Thailand and Malaysia 47-92. Malaysia: Institute of Malay Language, Literature and Culture University Kebangsaan Malaysia Bangi.
- Nawas, Abdul Rahman. (1995). Tamadun Islam. Kuala Lumpur: Pustaka Haji Abdul Majid.
- Qaradhwai, Yosof. (1997). Al-Rasul wa al-Ilmu. Beirut, Lebanon: al-Risalah Publishing House.
- Rahman, Afzalur. (1981). *Quranic Sciences*. India: The Muslim School Trust.
- Talor, E.B. (1889). *Primitive Culture*. New York: Holt.